

UZBEKISTON RESPUBLIKASI
OQITVA O'QITISH VA
TA'LIM VAZIRLIGI

UZBEKISTON RESPUBLIKASI
OQITVA O'QITISH VA
TA'LIM VAZIRLIGI

**BOSHLANG'ICH TA'LIM
SIFAT VA SAMARADORLIGINI
OSHIRISH: STRATEGIYA,
INNOVATSIYA VA ILG'OR
TAJIRIBALAR**
xalqaro ilmiy-amaliy anjumani
MATERIALLARI

20 sentabr, 2021 йил

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

**“BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA
SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA,
INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR”
MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMANI
MATERIALLARI**

**«ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА И ОПТИМИЗАЦИЯ
ЭФФЕКТИВНОСТИ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИИ И ПЕРЕДОВЫЕ ОПЫТЫ
ОБУЧЕНИЯ»
МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**“IMPROVING THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF
PRIMARY EDUCATION: STRATEGY, INNOVATION
AND BEST PRACTICES”
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE**

20 sentyabr 2021yil

Buxoro

Anjuman O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2021 yil 16 iyundagi oliy ta'lim tizimidagi ustuvor vazifalarga bag'ishlangan videoselektor yig'ilishi, "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi hamda "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmonlariga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 2 martdagi № 78-F sonli farmoyishi, O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2021 yil 6 mart 122-sonli buyruq, Buxoro davlat universitetining 2021 yil 13 martdagi 152-U-sonli buyrug'iga muvofiq tashkil etilmoqda.

Konferensiyaning maqsadi: Boshlang'ich ta'lim sifat va samaradorligini oshirish muammolari va uning yechimlarini topish, hozirgi rivojlanish tendensiyalarini muhokama qilish, boshlang'ich ta'limning yetakchi mutaxassislar bilan tajriba almashish hamda ushbu sohadagi so'nggi tadqiqot usullarini ommalashtirishdan iborat.

DASTURIY QO'MITA

Xamidov Obidjon Xafizovich – BuxDU rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, rais;

Qahhorov Otabek Siddiqovich - BuxDU ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, rais o'rinbosari;

Mustafaeva Dilfuza Ne'matilloevna – Buxoro viloyati xalq ta'limi boshqarmasi boshlig'i

To'xsanov Qahramon Rahimboyevich – Maktabgacha va Boshlang'ich ta'lim fakulteti dekani, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent, a'zo;

Ro'ziyeva Mohichehra Yoqubovna – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedra mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, a'zo;

Jamilova Bashorat Sattorovna – filologiya fanlari nomzodi, Buxoro davlat universiteti professori, a'zo;

Istamova Shohida Maxsudovna – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi, a'zo

TASHKILY QO'MITA

Qahhorov O.S. – BuxDU ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, rais

Q.R.To'xsanov – Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti dekani, a'zo

M.Y.Ro'ziyeva – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini mudiri, a'zo.

Rashidov U.U. – Moliya iqtisodiyot bo'yicha prorektor, a'zo

Zaripov G.T. – Ilmiy-tadqiqot, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlarni tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo

G.R.Akramova – Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha mas'ul, a'zo

B.S.Jamilova – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini professori, a'zo.

Sh.M.Istamova – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini dotsenti, a'zo.

S.R.Akramova – Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasini o'qituvchisi, kotib

Mas'ul muharrir:

M.Yo.Ro'ziyeva, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

A.R.Hamroev, pedagogika fanlari doktori, professor

N.O.Safarova, filologiya fanlari nomzodi, dotsent

низких слоев. Это продолжалось более 15 лет. Люди молили Бога помочь им избавиться от этого недуга и проклинали царя. Их молитвы были учтены и Царь Айюбхан был заражен этой же болезнью, которая продолжалась более 10 лет, в течении которых он непрерывно просил прощение у бога за свою жестокость к народу. Ежедневно во время молитв он повторял «Я всегда буду заботиться о народе, как о родных, близких, да простит Аллах мои грехи и спасет меня от этой болезни». Спустя лет десять из сердца земли вырвался родник. Когда Айюбхана погрузили в воду этого источника, с его тела выпали черви. Черви, которые забрались на дерево, превратились в шелковичных червей, а те, что упали в воду, превратились в слизистых червей. Спустя некоторое время Айюбхан умер. Крещеный Фонтан царя превратился в колодец, и этот целебный источник назывался «Чашмаи Айюб» или «Чашмаи Сабир Айюб». Неудивительно, что Аллах исцелил царя Айюбхана из-за его терпения и доброты к людям.

Коран также гласит: «Аллахума ас-Сабирин» (бог любит терпеливых). Многие Бухарские историки, ученые и исследователи, опираясь на множество древних «серых» сведений считают, что родник связан с именем пророка Айюба, но данное утверждение является ошибочной, в подтверждении которого обратимся в книгу Муллозода:

Вот несколько отрывков из книги «Китаби Назми Муллозода»:

Назм: Navovi guft inchunin ammo

Хаст Айюб андар ма'во

Дар Китоби дигар бигуфт чунин

Кабри Айюб хаст дар Ховрон

Ба дар заминекки хаст Кариб наво

Масжиди вакф андар он ма'во ...

К-ин буд айни холики Манон

Ки хабар додаст дар Куръон

(Навави сказал: «Могила Айюба находится в местечке под названием Хаврон, и на той земле красуется мечеть, откуда течет святой родник. Также, последние строки цитаты свидетельствуют о том, что гробница Айюба и целебный родник находится в Хавроне, о чем пишется в святой книге мусульман «Каран». Таким образом, по мнению многих авторов, могила (гробница) пророка Айюба и родник находятся в Бухаре, которые по сей день считаются священными святынями. Основываясь на вышеприведенные факты можно сделать вывод, о том, что Пророк Айюб Алайхиссалом действительно был в Бухаре и пробыл там некоторое время, но мавзолей Чашмаи Айюб был построен в 12 веке. Мы далеки от мысли сделать какие-то поспешные выводы, причиной тому являются еще до конца неизученные труды Мирзо Салимбека «Кашкули салимий», а также ряд легенд («Айюб алайхиссалом кисаси», «Киссасул анбийо», «Киссаси Айюб пайгамбар алайхиссалом» и другие) о жизни и деятельности Пророка Айюба.

ЛИТЕРАТУРА.

- 1 Н. Йулдошев. Бухоро авлиелар тарихи. «Бухоро» 1997 с.13-18.
- 2 Басилов В.Н. Культ святых в исламе. М. 1970. «Борн.А.» Путешествие в Бухару СПИМ 1948.
- 3 «Чашма Айюб ехуд Асрий ривоятлар». Калб кузи №11 1993 12. 09.

O'QUVCHILARGA IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA XALQ OG'ZAKI IJODI NAMUNALARIDAN FOYDALANISH

DOI: 10.53885/edinres.2021.79.97.111

Ro'ziyeva Mohichehra Yoqubovna,
PhD dotsent

Salixova Lobar Farxodovna.
BuxDU, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich
talabasi

Аннотация: Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim sinf (6-11 yoshdagi) o'quvchilarida ijodiy firklash, kreativ yondashish hamda ularning tafakkurini rivojlantirishda, maqol, topishmoq, ertak, ya'ni bir so'z bilan aytganda xalq og'zaki ijodi namunalarida foydalanishdan maqsad ochib beriladi

Калит so'zlar: ertak, topishmoq, tez aytish, maqol, o'quvchi, ijodiy, xalq og'zaki ijodi, kreativlik, tafakkur

Аннотация: В данной статье развитие творческого мышления, творческого подхода и мышления у младших школьников (6-11 лет), пословицы, загадки, сказки, короче, фольклор. Объясняется цель использования в образцах.

Ключевые слова: сказка, загадка, быстрое высказывание, пословица, чтец, креатив, фольклор, творчество, мышление.

Annotation: In this article, the development of creative thinking, creative approach and thinking in primary school students (6-11 years old), proverbs, riddles, fairy tales, in short, folklore. The purpose of use in the samples is explained.

Keywords: fairy tale, riddle, quick saying, proverb, reader, creative, folklore, creativity, thinking.

Xalq yaratgan asarlar o'zining g'oyaviyligi, chuqur xalqchilligi, til boyligi va badiiyligi bilan ajralib turadi. U xalqning yengilmas irodasini, kelajakka bo'lgan ishonchini, haqiqat, adolat, tinchlik va baxt haqidagi tasavvurlarini yaqqol aks ettiradi. Shu asosda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish samarali ahamiyatga ega. Amaldagi maktab darsliklarida, xususan, boshlang'ich sinf o'qish kitoblarida xalq ertaklari, topishmoq, tez aytish, maqollarning berilishi, janrlarning berilishi janrlarningsodda, xalqona ekanligi tufayli, bolalar ongiga tez singadi, tushunarli bo'ladi va ularning tafakkur doirasini kengaytiradi.

1-sinf o'qish darsligining I bobi "O'zbekiston-mening Vatanim" deb nomlangan. Bobning bunday nomlanishi bejizga emas. 1-sinfga kelgan bolaning xat-savodi chiqqanidayoq uning yuragida Vatanga bo'lgan mehrni, vatanparvarlik his-tuyg'usi singdirib boriladi. Darslikda berilgan, "Vatani borning baxti bor", "Ona yurtning – oltin beshiging", "Ona yurtning omon bo'lsa, Rangi ro'yning somon bo'lmas", "Vatan qadrini bilmagan, o'z qadrini bilmas", kabi maqollar yuqoridagi fikrimizning tasdig'i sifatida ko'rsatishimiz mumkin.

Har bir xalq og'zaki ijodi namunalari o'ziga xos jihatlari mavjud. Ularning har biri bolaning ijodiy fikrlashni, tafakkurini rivojlantirishga ko'maklashadi. Jumladan, "Vatani borning baxti bor" maqoli bolaning vatan haqida fikrlashni, dunyoqarashi kengayishini ta'minlab beradi. Ushbu maqolning mazmuni bolaga, avvalo, vatan hamda baxtning bog'liqligi, ota-onasi, oilasi, uyi, makoni, vatanining borligi uning asosiy baxti ekanligi tushuntirib boriladi. Bola ushbu baxtga sazovor ekanligi, vatanining har bir qarichini asrab-avaylashi kerakligi aytib o'tiladi.

Darslikning IV bobi "Ilm- aql chirog'i" deb atalgan. Unda "Kitob- bilim bulog'i", "Bilimdan ortiq boyluk yo'q", "Aqlning qayrog'i-i-bilim" kabi maqollar uchraydi. Ushbu maqollar aslida bir ma'noni anglatadi. Bularning asosiy obyektini bilim so'zi. Barchamizga ma'lum bo'lganidek, inson qachonki kitob o'qisa, ularni nafaqat o'qib, balki uqisa ular ma'lum bir miqdordagi bilim sohibi bo'ladi.

V bobi, "Xalq o'giti – baxt kaliti" deb atalgan bobida,

- Sog' tanda – sog'lom aql.
- Ozodlik – obodlik.
- Yurtim, deb yuzga kirdim.
- Birliksiz kuch bo'lmas.
- Bilimdan ortiq boyluk yo'q.
- Bilimlarga dunyo yorug', Bilimsizga – qorong'u.
- Sog'liging – boyliging.
- Gap bilan shoshma, Ish bilan shosh.
- Dili pokning ishi pok.
- Til – aql bezagi.
- Yaxshi so'z boldan shirin.
- Aql – Hasan, odob – Husan.

kabi maqollar uchraydi.

Maqollarda ajdodlarimiz axloqiy qarashlari narsa-hodisalarga munosabatlari, ruhi va tafakkuri sezilib turadi. O'zbek xalq maqollarida o'zbek xalqining dono siymosi, tarixiy taqdiri, mentaliteti, bag'rikengligi, saxovati, adolatpeshaligi, ilmga, mehnatga chanqoqligi, bunyodkorligi, mehmondo'stligi, oilaparvarligi, bolajonligi, bolaparvarligi, mehmonnavozligi, to'g'riligini, sevgi-sadoqati, jo'shqinligi, tiyrakligi, g'ayrat-shijoati, quvonchi, iztirobi, dushmanlariga qahr-g'azabi, betakror urf-odatlarini va an'analari yaqqol aks etib turadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi shu maqollar orqali o'quvchi-bolalarga o'z turmush tajribalaridan saboq beradi.

O'quvchilarga maqollardan birini tahlil qilib bersak, ular o'zida mavjud bo'lgan tushuncha orqali boshqalarini ham anglashni boshlashadi, ularda kreativlik vujudga keladi. Biz shu kabi maqollarni bolalarga singdirib, ularning asl ma'nosini anglab yetishishiga ko'maklashishimiz lozim. Endigina ilm o'rganayotgan bolalarni qaysi tomonga yo'naltirsak, qay darajada ilm bersak ular

kelajakda o'sha yo'l orqali borishadi. Ularni komillikka yetishishi uchun hayotida asosiy rol o'ynaydigan shaxs bu ilk boshlang'ich sinf o'qituvchisi sanaladi.

Maqollar xalq donishmandligining nodir namunalari sifatida og'zaki badiiy ijodning keng tarqalgan mustaqil janridir. Shartli ravishda ularni xalqona axloq-odob qoidalari deb atash mumkin. Zero, maqollar xalqning asrlar davomida hayotiy tajribalarida sinalgan ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-madaniy, axloqiy-falsafiy qarashlarining g'oyat ixcham, lo'nda, siqiq va obrazli ifodasidan tug'ilgan hodisadir. Maqollar maxsus ijod qilinmaydi, balki, o'qituvchi shular orqali bolada yangi versiyagi ijodiy maqollarni yaratishni, ularda kreativlik bilan yondashishni o'rgatishi lozim. Misol uchun, "Kitob bilim bulog'i" maqolini bolaning o'z ixtuyoriga qo'yib, shu mazmun-yo'nalishdagi kitob haqida maqol yaratish so'raladi. Bola o'z tafakkuridan kelib chiqqan holda, ushbu maqolning boshqa versiya, variant, sinonimlarini aytib boshlaydi. Shu asosda, ularda mavjud fikrni tinglab, boshqa bir o'zidan kelib chiqqan holda yangicha maqollar topish vazifasi yuklatiladi. Shundagina bolada kreativlik vujudga keladi. Ularning tafakkuri rivojlana boshlaydi, ma'lum bir sharoit taqozosi tufayli sinalgan hayotiy tajribadan tug'iladigan xulosaning axloqiy bahosi sifatidagi hukm bo'lib yuzaga keladi. Bir so'z bilan aytganda, maqollar bolani fikrlash, mulohaza qilishini rivojlantiradi.

Folklorning aksariyat janrlari qatori topishmoqning ham yuzaga kelishida ajdodlarimizning turmush tarzi bilan bog'lik real hayotiy voqealik birlamchi asos bo'lgan bo'lsa-da, janr takomilida qadimgi mifologik tasavvurlar, so'z magiyasi va so'z tabusiga aloqador ishonch-e'tiqodlar hamda marosimlar muhim rol o'ynagan. Topishmoqlarning genetik ildizlari qadimgi ritual marosimlar va magik qarashlar bilan aloqadorligi ko'pgina folklorshunoslar tomonidan e'tirof etilgan.

- U yog'ganda, dala-qir
Kuladi qiqir- qiqir (yomg'ir)
- O'zimizda qator soqchi,
Ko'zimizga qarab boq-chi?! (kiprik)
- Qizigan bir kemam bor,
To'xtovsiz borib-kelar.
Borib-kelgani sari
To'lqinlarni tekislar. (dazmol)
- Kelib ketar bir yilda,
To'rt og'ayni har xilda. (fasl)
- Ko'kda ko'rdim ko'prik,
Rangi – yeti turlik. (kamalak)
- Daraxtlarning barglari
Rang olar oltin misol.
Qay faslda, ayt, Muslim,
Yuz beradi shunday hol?! (kuz)
- Qatorma-qator,
Zanjirdek o'tar (chumoli)

kabi xalq topishmoqlar uchraydi. Topishmoqning asosiy vazifasi bolaning ongini rivojlantiradi. Ular topishmoqning javobini topishda har bir so'zga e'tibor berishadi. "Oqdir dalasi, qoradir urug'i, Qo'l bilan ekiladi, ko'z bilan o'riladi" topishmog'ini tahlil qilamiz, dala rangini oq, undagi urug'ni qora, har bir urug' qo'l bilan ekiladi, ko'z bilan esa o'riladi, deyilgan. Har topishmoqning javobini topish uchun avvalo undagi signal so'zlarni topib olishimiz kerak. Dala so'zini oq qo'g'oz deb olamiz, barchamizga ma'lum bo'lganidek, oq qog'ozga yozamiz, misol uchun qora harflar bilan, albatta ularni yozamiz, ko'z bilan "o'ramiz", ya'ni o'qiymiz. Endi fikrlashni boshlaymiz, nima ham yoziladi, ham o'qiladi? Bu kitob. Agarda o'quvchiga o'rtacha 3 ta topishmoqni shu tarzda tahlil qilib berilsa, yuqorida aytib o'tganidek, ular tabiiy holatda qolgan topishmoqlarni ham fikr yuritib, tafakkurini ishga solib, kreativ yondashishni boshlaydi. Topishmoq bola miyasi faoliyatini yaxshilaydi. Har bir boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'quvchilariga ko'proq topishmoq yodlashni aytishi, ularni javobini tinglashi va aynan nega bu javobni tanlaganini eshitishi lozim. Shu tariqa ularda fikrlash qobilyati rivojlana boshlashdi.

Topishmoqda metafora, metonimiya, mubolag'a, sifatlash, o'xshatish, alliteratsiya, takror va juft so'zlarning ishlatilishi kabi badiiy vosita va usullar juda keng o'rinni egallaydi. Ular topishmoqning badiiyligini, obrazlilikni oshirishga xizmat qiladilar. Topishmoqdagi asosiy badiiy vositalardan biri metafora hisoblanadi. Topishmoqlar adabiyot va san'at taraqqiyotiga barakali ta'sir etdi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bolalar folklori : o'quv qo'llanma/ M. Ro'ziyeva.-Buxoro:OOO "Sadridin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2020. -192 b.
2. O'zbek xalq og'zaki ijodi/ O. Safarov-T.: "Musiq". Toshkent-2010.